

Krustpils pils Lielā zāle

TEKSTS BRUNO VEISBERGS FOTO BŪVUZŅĒMUMS
RESTAURATORS ARHĪVS

Gandriz astoņsimt gadu vecajā Krustpils pili pilnībā pabeigta Lielās zāles apdares un griestu gleznojumu atjaunošana, kā arī vēsturiskā parketa restaurācija, ko sadarbībā ar vietējo būvnieku SIA Erbauer Group paveica AS Būvuzņēmums Restaurators. Kopā ar zāles apdari tika rekonstruēta arī krāšņā lustra un pārējie sienu apgaismes ķermeņi. Tomēr vissarežģītākais uzdevums bija atjaunot skaistos griestu gleznojumus, jo liecības par telpas izskatu bija saglabājušas vien dažas melnbaltas fotogrāfijas, ar kurām tad nācās strādāt restauratoriem un arhitektei Ilzei Mekšai.

NOSTIPRINA GRIESTU KONSTRUKCIJAS

«Pēc dažām melnbaltām fotogrāfijām, ko Jēkabpils Vēstures muzeja rīcībā savulaik nodeva pils īpašnieka barona fon Korfa vedekla, bija zināms, ka griestu apdari agrāk rotājuši gleznojumi. Tie līdz mūsdienām nebija saglabājušies, tādus neatcerējās pat vecākie muzeja darbinieki. Visticamāk, zīmējumi gājuši bojā 20. gadsimtā, laika posmā no trīsdesmitajiem līdz sešdesmitajiem gadiem. To varētu būt ietekmējis gan Otrais pasaules karš, gan ēkas izmantošana armijas vajadzībām. Lai noteiktu vēsturisko zīmējumu izmēru, apjomu, krāsu

gammu un radītu galveno gleznojumu papildinošos elementus, mums vispirms bija jāveic apjomīga izpēte,» stāsta AS Būvuzņēmums Restaurators arhitekte Ilze Mekša. Taču tā nebija vienīgā problēma. Atjaunošanas darbu uzsākšanas stadijā, ņemot padomju laika apšuvumu, atklājās, ka Lielās zāles sienās ir plaisas un griestu pārsegumā izveidojušās virsnormas izlieces. Tāpēc tika nolemts, ka vispirms jānostiprina zāles vēsturiskās griestu konstrukcijas. Šo darbu paveica būvnieki no Erbauer Group. Ilze Mekša skaidro, ka vēsturiskais zāles pārsegums tapis 19. gadsimta otrajā pusē. Iespējams, tolaik neprecīzi tika aprēķinātas pārseguma dimensijas, tāpēc jau drīz pēc izbūves parādījās bistamās izlieces. «Par to var pārliecināties, aplūkojot vēsturiskās fotogrāfijas, kurās ieskatoties redzamas plaisas griestos. 20. gadsimta sākumā pārsegums tika pastiprināts, taču ar to nepietika, un gadsimta vidū remontdarbi veikti vēlreiz. Visbeidzot, jau tagadējo būvniecības darbu laikā, tika izvēlēta, mūsūprāt, ļoti saudzīga atjaunošanas metode, kas nodrošina maksimālu sākotnējo vēsturisko būvkonstrukciju saglabāšanu, veicot remontu vietās, kur zudusi siju nestspēja, un

Lai taptu galīgais zīmējums, arhitekte Ilze Mekša kombinēja fotogrāfijās redzamos elementus ar paraugiem no līdzīga laika vēsturiskiem objektiem.

nomainot neatbilstošos elementus,» stāsta arhitekte. Papildu drošībai ierikota ipaša sensoru kopne, kas fiksēs un elektroniski ziņos par potenciāliem draudiem apmeklētāju veselībai un dzīvībai, ja tādi vispār kādreiz parādīsies.

VEIC APJOMĪGU IZPĒTI

Kad bija pabeigta griestu konstrukciju nostiprināšana, zāles atjaunošanas darbi varēja turpināties. Izmantojot iespējas, ko piedāvā modernās tehnoloģijas, sākumā tika iegūts lāzerskenēts materiāls, kas precīzi parādīja zāles konfigurāciju un ļāva noteikt vēsturisko zīmējumu apjomus. Pēc šīs informācijas tika secināts, ka zīmējumi katrā telpas stūrī mazliet atšķirsies. Tā kā oriģinālais griestu gleznojums tapis 19. gadsimta otrajā pusē, Būvuzņēmums Restaurators restauratore Inese Ozoliņa ar kolēģiem apmeklēja aptuveni tai pašā laikā tapušo ēku Rīgā, Krāmu ielā 3, kā arī pētīja analogus Eiropā. Konsultācijas sniedza arī mākslas vēsturniece Vita Banga.

«Deviņpadsmitais gadsimts tiek saukts arī par imitatoru gadsimtu un ir spidošs laiks amatnieku meistarības ziņā. Radot greznības un bagātības efektu, tika iemiesotas ilūzijas un atainots plašs fantāzijas lidojums,» raksturo Inese Ozoliņa. Savukārt Ilze Mekša papildina, ka tas ir historisma un eklektikas laiks, kad interjerā tiek izmantoti dažādu iepriekšējo arhitektūras un mākslas stilu elementi, piemēram, gotikas, baroka vai klasicisma. «Deviņpadsmitā gadsimta vidū radās jauna pieeja telpiskuma principiem, interjerā stilu daudzveidība ieguva manierīguma pieskaņu,» norāda Ilze Mekša.

DARBUS SAREŽĢĪ TERMIŅĀ

Lai pārliecinātos par zīmējumu sīku un trafaretu joslu proporcijām attiecībā pret telpu, pirms gala versijas izstrādes tās tika izdrukātas mērogā 1:1 un vestas uz Krustpils pili. Sekoja tālāka detalizācija, «karkasu» papildinot ar dekoratīviem, laikmetam

raksturīgiem elementiem. Kad zīmējumi bija tapuši pilnībā, tos atkal izdrukāja mērogā 1:1 un veica katra elementa izstrādi. «Bija jāizstrādā gan centrālais zīmējums, kas bija visapjomīgākais un detalizētākais, gan stūru zīmējums, kas veidots mazliet vienkāršāks,» skaidro Ilze Mekša. Pirms darbu realizācijas Ineses Ozoliņas vadībā uz paaugiem tika izmēģināti iegleznojumi brīvrokas tehnikā.

Nu Krustpils pils Lielās zāles griestus grezno florāli motīvi – akantu lapas, pumpuri, ziedi, stigas, ko papildina dekoratīvas vāzes, krelles un gārņi. Stūru zīmējumu papildina dekoratīvu lenšu pušķis. Tas viss kombinēts ar trafaretiem un rozešu joslām, kā arī iluzoru dzegas gleznojumu. Lai zīmējumam piešķirtu nosacītu dziļumu, veidotas arī vienkāršas tumšākas krāsas joslas. Griestu ielocēm izvēlēts krāsojums tā saucamajā grānītējuma tehnikā. Ģipša rozeti, kas papildina griestu apdari, Būvuzņēmums Restaurators

darbnīcās izgatavoja Guntis Kivlenieks. Tās diametrs ir 1,82 metri, svars – 50 kilogramu. Krustpils pils Lielās zāles restaurāciju finansēja pašvaldība. Darbu būvniekiem sarežģīja tas, ka griestu apdares un zīmējumu izstrādi un realizāciju vajadzēja veikt salīdzinoši īsā laikā. «Darbs pie zīmējumu izstrādes bija iedvesmojošs, neraugoties uz sarežģītību, datorā zīmējot liekto liniju elementus, kas ar roku būtu vieglāk izdarāms,» atzīst Ilze Mekša. «Toties tagad ir zīmējumu trafareti, ko varēs izmantot atkārtoti, ja kaut kas jāpielabo vai jāremontē.» Svarīgi bija arī tas, ka tika atlasīta komanda, kas pasūtījumu spēja izpildīt noteiktajā termiņā.

Jēkabpils Vēstures muzeja direktore Inese Berķe vērtē, ka darbs paveikts ļoti labi. «Es redzēju, ar kādu rūpību strādāja restauratori. Var tikai iedomāties, cik grūti ir gleznot uz griestiem, rokas visu laiku jātur uz augšu. Tiešām apbrīnoju šos cilvēkus!»

Ēkas otrais stāvs, kur atrodas Lielā zāle, apmeklētājiem ir atvērts no jūnija sākuma. Lielo zāli paredzēts izmantot pasākumu, piemēram, koncertu un izstāžu, organizēšanai. Krustpils pils celšanas gads nav zināms, bet pētījumi atklāj, ka pils celta 13. gadsimta pēdējā ceturksnī. Pili savā ipašumā ieguva gan Rīgas bīskaps, gan Polijas karalis, bet no 1586. gada līdz Pirmajam pasaules karam tas bija baronu fon Korfu dzimtas īpašums. No 1921. līdz 1994. gadam pili saimniekoja militāras organizācijas. Sākotnēji tā bija Latvijas Aizsardzības ministrija, pēc Otrā pasaules kara – Padomju Savienības 16. tālidojumu izlūkošanas aviācijas pulks. Lielajā zālē gan pirmās Latvijas laikā, gan padomju gados bija kinozāle. Lai aptumšotu logus, tie tika aizmūrēti ar ķieģeļiem. Zāles sienas sedza gāzbetona bloki, griestus – finieris. Pēc padomju armijas aiziešanas 1994. gadā Krustpils pili ierīkoja muzeju. Ēka ir valsts nozīmes kultūras piemineklis. Lielās zāles restaurācijas pasūtītājs ir Jēkabpils dome. 🏰

ILZE MEKŠA 09.09.1979.

Beigusi RTU Arhitektūras fakultāti (2003). Strādājusi birojā «Nams»; «Palast Architekts», kopš 2010. gada privātprakse. Šobrīd AS «Būvuzņēmums Restaurators» arhitekte. Darbi: Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas ēkas rekonstrukcija (Latvijas arhitektūras gada balvas Grand Prix 2018), Kuldīgas vecā rātsnama restaurācija, dzīvojamo un sabiedrisko ēku rekonstrukciju projekti Rīgā un Liepājā. Piedalās arhitektūras izglītības projektā Skolnieks. Pētnieks. Pilsētnieks un ēku pētniecībā, izzinot arī tajās mītošo cilvēku likteņus.

SUMMARY

KRUSTPILS CASTLE GREAT HALL

The restoration of the Great Hall in the almost eight-hundred-year-old Krustpils Castle has been completed by AS Būvuzņēmums Restaurators in cooperation with the Latvian builder SIA Erbauer Group. Along with the hall's decoration, the magnificent chandelier and wall light fittings were reconstructed. The most challenging task was to restore the 19th-century ceiling paintings, as the room's appearance was evidenced by only a few black-and-white photographs, which were handled by the restorers and the architect Ilze Mekša. According to some black and white photographs, which were given to the Jēkabpils History Museum by the daughter-in-law of Baron von Korff, the owner of the castle, it was known that, in the past, the ceiling had been decorated with paintings. They have not survived and most probably perished in the 20th century, between the 1930s and the 1960s, when the building was used by the army. Research revealed that there were cracks in the walls, visible already in photographs from the 19th century.

The hall's historic ceiling structures have been reinforced and, for added security, a sensor bus has been installed that will record and electronically report potential threats should they occur. At the start of the restoration work, laser scans were obtained which showed the configuration of the hall and allowed the extent of the paintings to be determined. Inese Ozoliņa, a restorer at Būvuzņēmums Restaurators, together with colleagues, visited a building in Riga, Krāmu Street 3, built around the same time, and studied analogues in Europe. The 19th century was the century of imitators and was a brilliant time for craftsmanship. The eclectic interiors use elements of earlier Gothic, Baroque and Classical styles. Before the final version was produced, in order to check the proportions of the drawings and stencil bands in relation to the space, sketches were printed at 1:1 scale and elaborated in detail in the Krustpils Palace. Before carrying out the works, freehand paintings were tested on samples under the guidance of Inese Ozoliņa. The ceiling of the hall is decorated with floral motifs - acanthus leaves, buds, flowers, plant runners, complemented by decorative vases, beads and herons. The corner patterns are complemented by a bouquet of decorative ribbons. All this is combined with stencils and rosette bands, as well as an illusory eaves painting. Simple bands of darker colour have also been created to give the drawing a relative depth. For the ceiling pleats, a faux granite colouring technique was chosen. The restoration of Krustpils Great Hall was financed by the municipality. Inese Berķe, Director of the Jēkabpils History Museum, said that the work had been done very well. The Great Hall will be used for events, concerts and exhibitions. BRUNO VEISBERGS